

ks. Wojciech Misztal

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Władza w pierwszym papieskim orędziu radiowym papieża Piusa XI z 1931 r. – kwestia aktualności koncepcji

Authority in Pope Pius XI's first papal radio address of 1931: the issue of validity
of the concept

Abstract

The article presents the approach to authority in the first papal radio address of February 12, 1931. The aim is to determine, how the exercise of authority was perceived in an era marked by technological development as well as uncertainty, conflicts, challenges, and contradictory ways of developing solutions. Topics related to that situation were addressed. Then, the entities of authority, including the scope of their powers, referred by the Pope Pius XI, were presented, followed by his views on methods and purposes of exercising authority. In conclusion, the topicality of the concept of power as having, according to the Pope, a very important, spiritual dimension, is accentuated.

Keywords

authority, Christianity, media, Pius XI, society

Abstrakt

Artykuł ukazuje podejście do władzy w pierwszym papieskim orędziu radiowym z 1931 r., w czasach naznaczonych np. niebagatelny rozwój technologiczny a zarazem niepewnością, poważnymi konfliktami, wyzwaniem, sprzecznymi sposobami znajdowania rozwiązań, biorąc pod uwagę, że właśnie z tej epoki wywodzi się II wojna światowa i jej konsekwencje. Została podjęta tematyka związana z ówczesną sytuacją np. polityczną. Wskazano, o jakich podmiotach władzy w orędziu jest mowa, w tym w związku z zakresem ich kompetencji. Przedstawiono kwestię sposobów i celu sprawowania władzy. W podsumowaniu podjęto zagadnienie aktualności koncepcji władzy jako posiadającej bardzo ważny wg papieża wymiar metafizyczny.

Słowa kluczowe

media, Pius XI, społeczeństwo, władza

Wstęp

Niniejszy tekst jest poświęcony podejściu do sprawowania władzy przedstawionemu przez papieża Piusa XI w pierwszym papieskim orędziu radiowym z 12 lutego 1931 r., w tym kwestii aktualności tej koncepcji. Jako metodę opracowania wybrano analizę oficjalnego tekstu tego wystąpienia dostępnego w *Acta Apostolicae Sedis*, uwzględniając zarazem, na ile pozwolił zakres właściwy niniejszemu opracowaniu, m.in. ówczesny kontekst polityczny i społeczny. Zwrócono uwagę, z jakimi podmiotami i zakresami władzy oraz sposobami i celami jej sprawowania mamy do czynienia, oraz na kwestię aktualności przesłania.

1. Pierwsze papieskie orędzie radiowe z 12 lutego 1931 r.

Pierwsze papieskie orędzie radiowe osobiście przygotował i wygłosił Pius XI (1857–1939, papież od 1922). Okoliczności pokazują, że papież traktował je jako bardzo ważne, przy czym wiele zawdzięcza się tutaj również jezuitom, w tym ich generałowi o. Włodzimierzowi Ledóchowskiemu. O wyjątkowości orędzia świadczy także to, że przekaz medialny jest tam przedstawiony jako mający za adresatów samego Boga i wszystkie stworzenia¹. Obecnie pierwsze papieskie orędzie radiowe jest mało znane. Tymczasem, dzięki umiejętnemu wykorzystaniu ówczesnych możliwości np. technologicznych dotyczących nadawania i współpracy radiowej wypada mówić o jego globalnym zasięgu. Zostało też na świecie zauważone². Dokument ten wiąże się z przewyciężeniem obaw i przejściem nawet do entuzjazmu³, gdy chodzi o sięgnięcie przez papieża czy Kościół katolicki, można powiedzieć: przez władzę religijną, po radio, czyli wpływowego, coraz bardziej oddziałującego przedstawiciela mediów, a więc czwartej władzy. Mamy do czynienia z udanym spotkaniem i współpracą dwóch podmiotów władzy, jednakże orędzie takich podmiotów wskazuje więcej.

Jaka jest stawka współpracy z czwartą władzą, pokazuje ocena wydana przez Hitlera: „Bez samochodów, filmów dźwiękowych i radia – nie byłoby zwycięstwa narodowego socjalizmu”⁴. Prezentowane orędzie jest powiązane z latami bez

¹ Pius XI, *Nuntium radiophonicum die XII februarii MDCCCXXXI*, „Acta Apostolicae Sedis” 1931 z. 3, s. 65.

² A. Woźny, *Radio drogi. Papieska stacja wobec Polski stanu wojennego*, Kraków 2011, s. 31; W. Misztal, *Bóg odbiorcą przekazu medialnego: mass media w świetle pierwszego papieskiego orędzia radiowego z 1931 r.*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 2018 z. 17, s. 139-140.

³ K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia-dokumenty-dylematy*, Kraków 2002, s. 34; J. Pollard, *Electronic Pastors: Radio, Cinema, and Television from Pius XI to John XXIII*, w: (red.) J. Corkery, T. Worcester, *The Papacy since 1500. From Italian Prince to Universal Pastor*, Cambridge 2010, 182-185.

⁴ Cyt. za R. Grunberger, *Historia społeczna Trzeciej Rzeszy*, t. 2., Warszawa 1987, s. 288; zob. A. Goldfarb Marquis, *Written on the Wind: The Impact of Radio during the 1930s*, „Journal of Contemporary History” 1984, z. 3, s. 385-415.

wątpienia wielorakiego, dużego zaangażowania i sukcesów oraz zmian na lepsze, ale także będącymi przedłużeniem I wojny światowej i związanych z nią rewolucji, niespokojnymi, trudnymi, przygotowującymi drogę jeszcze gorszym czasem. Do czynników determinujących rozwój wypadków należy w tym kontekście proponowanie i realizowanie różnych koncepcji władzy, m.in. zakresu kompetencji, celu i sposobu sprawowania. Przykładu dostarcza komunizm w ZSRR i narodowy socjalizm w Niemczech. Pius XI zdecydował się przekazać światu w pierwszym papieskim orędziu radiowym m.in. program działania. Jest on spójny z innymi inicjatywami tego papieża. Stanowi część zaangażowania z jego strony, które przedstawia się jako radykalny i wielowymiarowy konflikt, wojna z totalitaryzmami, gdy chodzi m.in. o kształtowanie człowieka i świata⁵.

2. Pius XI i inni sprawujący władzę

Przebieg pontyfikatu pokazuje, że Pius XI dużo uwagi, ze względu na okoliczności i starając się jak najlepiej zadbać o przyszłość nie tylko Kościoła katolickiego, poświęca relacjom Kościół katolicki – inne podmioty władzy. Wg niego strony tych związków to oddzielne podmioty, jednak ściśle ze sobą, wielorako powiązane, razem tworzące rzeczywistość i odpowiedzialne za nią. Pius XI w związku z tym m.in. zawiera konkordaty tzn. umowy. W pewnym sensie wszyscy zawierali i zawierają umowy ze wszystkimi. W okresie międzywojennym tak starano się unikać kolejnych konfliktów zbrojnych. Widziano w umowach jakąś gwarancję bezpieczeństwa⁶. Zawieranie konkordatów wynikało też z następującej zmiany: „Liberalny ideał podziału między społeczeństwem cywilnym a Kościołem zaczął ustępować miejsca ideałowi współpracy z międzynarodową siłą moralną, reprezentowaną przez papieństwo”⁷. 5 grudnia 2022 r. w Warszawie został odślonięty mural poświęconemu Piusowi XI, który w 1920 r. jeszcze jako nuncjusz pozostał na swej placówce, gdy tymczasem inni przedstawiciele korpusu dyplomatycznego w obawie, że miasto

⁵ W. Misztal, „*Qui arcano Dei consilio*”: czego można nauczyć się o mediach z 1-ego papieskiego orędzia radiowego, w: (red.) W. Misztal, M. Radej, *90-lecie Radia Watykańskiego i system medialny Stolicy Apostolskiej. Twórcy – rozwój – misja*, Kraków 2022, s. 346-359; E. Fattorini, *Hitler, Mussolini and the Vatican: Pope Pius XI and the Speech that was never made*, Cambridge 2011, s. 102; D. Menozzi, *La Chiesa e la guerra delle onde. A margine di una nuova ricerca sulla Radio Vaticana*, „*Annali di Scienze Religiose – International Journal of Religious Scholarship*” 2019 z. 12, s. 361-370; A. Monticone, *La Radio Vaticana tra fascismo e guerra 1931-1944*, w: (red.) L.P. Pedetta, *Chiesa e società dal secolo IV ai nostri giorni. Studi storici in onore del Padre Ilarino da Milano*, Roma 1979, s. 681-690.

⁶ R. Aubert, *Półwiecze, które przygotowało Sobór Watykański II*, w: (red. R. Aubert i in.), *Kościół*, t. 5, *1848 do czasów współczesnych*, Warszawa 1985, s. 409-413.

⁷ Tamże, 1985, s. 407.

zostanie zdobyte przez Armię Czerwoną, opuścili stolicę Polski⁸. Na początku 2023 r. upowszechniano o tym papieżu m.in. następujące informacje: „W Warszawie odsłania się mural Piusa XI, przyjaciela Mussoliniego i Hitlera”⁹, *Papież, który podpisał konkordat z Hitlerem, na muralu w Warszawie*¹⁰. Co nie było niczym wyjątkowym, konkordat między Stolicą Apostolską i Niemcami 20 lipca 1933 r. nie został podpisany przez papieża, ale przez jego przedstawiciela. Nie podpisał go też, jak pokazuje np. dokumentacja fotograficzna, Hitler, lecz nie będący hitlerowcem wicekanclerz¹¹.

Na samym początku pierwszego papieskiego orędzia radiowego Pius XI podkreśla, że jego zadaniem jest kontynuowanie misji polegającej na wskazywaniu wszystkim ludziom, jak postępować, i na pomaganiu im na takiej drodze.

Lata 20. i 30. XX w. to cieszący się poparciem społecznym wyścig władz wielu państw, w tym mocarstw, mający na celu uznanie za legalne rządów i ustrojów totalitarnych, i różnorodną współpracę z nimi. Dotyczy to także relacji między komunistycznym ZSRR, faszystowskimi Włochami i hitlerowskimi Niemcami¹². Przykładu dostarcza swoista, nielojalna rywalizacja między demokratycznym rządem brytyjskim a rządem Mussoliniego o pierwszeństwo w porozumieniu się z komunistycznym rządem w Moskwie w 1924 r. (notabene Mussolini jest u władzy od 1922 r., zaś traktaty laterańskie zostały zawarte w 1929 r.) czy okoliczności związane z układem monachijskim z 1938 r. Hitler został kanclerzem Niemiec 30 stycznia 1933 r. Do połowy 1934 r., mimo dokładnych informacji o tym, co działo się w Niemczech, Stalin usiłował „wywierać nacisk na rząd Hitlera” i, pozostawiając wolną rękę, gdy chodzi np. prześladowania ludności żydowskiej i komunistów, zapewnić, by dotychczasowa przyjazna polityka wobec ZSRR była kontynuowana. Chodziło o wzajemne uznanie

⁸ T. Gołąb, *Miasto-muralem-zdobione*, Warszawa.Gosc.pl z 20.04.2023, <https://warszawa.gosc.pl> (dostęp 4.06.2023).

⁹ Tadeusz@szmer.info, *W Warszawie odsłania się mural Piusa XI, przyjaciela Mussoliniego i Hitlera*, Krab z 5.02.2023, <https://karab.in> (dostęp 3.03.2023).

¹⁰ A. Gruszczyński, *Papież, który podpisał konkordat z Hitlerem, na muralu w Warszawie*, Warszawa. Wyborcza.pl z 6.02.2023, <https://warszawa.wyborcza.pl> (dostęp 3.03.2023).

¹¹ *Rom, Unterzeichnung Konkordat (20.07.1933)*, Bundesarchiv (brak daty opubl.), <https://www.bild.bundesarchiv.de> (dostęp 30.03.2023).

¹² S. Sierpowski, S., *Nawiązanie stosunków handlowych i dyplomatycznych między Rosją Radziecką i Włochami*, „Kwartalnik Historyczny” 1970 z 1, s. 78-93.

i współpracę¹³. Nasuwa się wniosek, że podmioty władzy często mające na swym koncie wiele sukcesów, które doprowadziły nawet do mocarstwowej potęgi własne państwo, niestety skutecznie przyczyniły się do utorowania drogi II wojnie światowej a wcześniej rozwojowi wypadków w Niemczech i ZSRR. Np. historia bardzo szybkiego oficjalnego międzynarodowego uznania za prawowite nowych władz rządzących w państwach Europy Środkowej pokazuje, iż wraz z zakończeniem II wojny światowej sytuacja zmieniła się, bo we wskazanym wcześniej znaczeniu dało się zabiegać o względy jedynie już tylko ZSRR.

Na samym początku pierwszego papieskiego orędzia radiowego Pius XI podkreśla, że jego zadaniem jest kontynuowanie misji polegającej na wskazywaniu wszystkim ludziom, jak postępować, i na pomaganiu im na takiej drodze. Następnie wymienia pewne grupy adresatów przesłania. Jest to spójne np. z niejednym ogłoszonym przez niego dokumentem, gdzie wskazuje, jaką władza ma być czy jaką nie wolno, żeby była. Np. publicznie potępił on totalistyczne aspiracje faszystów we Włoszech (1931 r.), prześladowania katolików w Meksyku (1926 r.; 1932) i w Hiszpanii (1933 r.), totalitaryzm komunistyczny (1937 r.) i hitlerowski (1937 r.)¹⁴. Stosunkowo niewiele po zawarciu traktatów laterańskich papież m.in. potępił działania faszystowskiego rządu włoskiego, np. przemoc, w tym fizyczną, wymierzone przeciw Akcji Katolickiej. Notabene działało się to m.in. w okresie związanym z przygotowaniem i wygłoszeniem pierwszego papieskiego orędzia radiowego. W encyklice *Non abbiamo bisogno* pisał m.in., że czuje się dumny „tocząc słuszną walkę o wolność sumień”¹⁵. Daty ogłoszenia odnośnych dokumentów pokazują, że Pius XI wskazuje, że np. umowy i obietnice ze strony narodowosocjalistycznych Niemiec i faszystowskich Włoch nie są dotrzymywane i dlatego papież sięga po inny oręż. Warto zwrócić uwagę także na tzw. niewygodne przemówienie Piusa XI. Uważał on je za bardzo ważne. Miało być skierowane do zebranego całego episkopatu włoskiego 11 lutego 1939 r., czyli zaledwie w 10-tą rocznicę zwania traktatów laterańskich. Jednak dzień wcześniej Pius XI zmarł. Jan XXIII przemówienie to upublicznił. Znajduje się tam fragment z następującą negatywną oceną sytuacji w faszystowskich Włoszech i narodowosocjalistycznych Niemczech: „(...) wiecie, (...) w jaki sposób często traktowane jest słowo Papieża. Zajmuje się, nie tylko we Włoszech, naszymi allokucjami, naszymi audjencjami najczęściej, by zmienić, zmyślając, na błędny ich sens (...) i przypisać

¹³ S. Stucz, *Długa droga Stalina do ugody z Hitlerem*, „Pamięć i Sprawiedliwość: biuletyn Głównej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu Instytutu Pamięci Narodowej” 2009 z 1, s. 31.

¹⁴ R. Aubert, dz. cyt., s. 412-413; R. Perin, *Vatican Radio and Modern Propaganda. A Case Study*, w: (red.) G. Vian, *Le pontificat romain dans l'époque contemporaine. The Papacy in the Contemporary Age*, Venezia 2018, s. 71; P. Eisner, *Krucjata Piusa XI przeciw Hitlerowi*, Warszawa 2014, s. 25-41.

¹⁵ Pius XI, *Lettera enciclica per la Azione Cattolica „Non abbiamo bisogno”*, „Acta Apostolicae Sedis”, 1931 z. 8, s. 301.

nam (...) niewiarygodne bzdury i absurdy. Jest taka prasa, która może powiedzieć wszystko przeciw nam i przeciw naszym sprawom, również przypominając i interpretując w fałszywym i przewrotnym znaczeniu bliższą i dalszą historię Kościoła, aż po zawzięte negowanie wszelkich prześladowań w Niemczech, negowanie, któremu towarzyszy fałszywe i oszczercze oskarżenie o politykę, tak jak prześladowaniu ze strony Nerona towarzyszyło oskarżenie o podpalenie Rzymu; aż po podkreślane okazywanie braku szacunku, gdy tymczasem nasza prasa nie może ani zaprzeczać, ani sprostować¹⁶. Wspomniane rozwiązania prawne z 1929 r. np. pozwoliły, by media watykańskie w czasie II wojny światowej stały się przestrzenią wolności oraz narzędziem zmagania o życie i wolność ludzi, pozytywnym przykładem czy czymś wyjątkowym, gdy chodzi wolność słowa i odpowiedzialność za informacje, jak też narzędziem bodajże największej w skali globalnej akcji humanitarnej polegającej na odnajdywaniu na całym świecie osób zaginionych z powodu działań wojennych. Z tych też powodów media watykańskie cieszyły się wielkim zaufaniem i popularnością jak też były atakowane przez hitlerowców i władze Mussoliniego. Np. nakład wydawany po włosku jako dziennik *L'Osservatore Romano* w od jesieni 1939 r. do maja 1940 r. osiągnął rekordowy nakład dzienny 150 000 egzemplarzy¹⁷.

Powyżej wskazane dane posiadają kluczowe znaczenie, by zrozumieć, co Pius XI chce na temat władzy przekazać w pierwszym papieskim orędziu radiowym. W przypadku papieża jest to, wskazując na konkretne postawy i tym samym praktyczne rozwiązania, walka m.in. o koncepcję władzy, jej upowszechnienie i zastosowanie w życiu wraz z wynikającymi z tego w praktyce konsekwencjami.

3. Sprawujący władzę, zakres ich kompetencji i cel rządzenia

W stosunkowo krótkim tekście, jakim jest pierwsze papieskie orędzie radiowe, papież Pius XI zwraca uwagę różne, sprawujące władzę podmioty. Proporcjonalnie do długości przesłania wylicza ich dużo. Są to: Bóg, św. Piotr i św. Paweł, papież i inne osoby tworzące tkanę organizacyjną Kościoła (chodzi nie tylko mężczyzn, nie tylko o Europejczyków czy przedstawicieli rasy białej), ogólnie wszystkie podmioty władzy na całym świecie, może jednak chodzi o władzę przede wszystkim czy wyłącznie świecką, pracodawcy, osoby majątne (czyli mające władzę o charakterze ekonomicznym), radio, czyli media a przynajmniej radio jako ich prominentny

¹⁶ F.J.Cabasés, *Cronistoria documentata e contestualizzata della Radio Vaticana. I primi ottanta anni dell'Emittente Pontificia (1931 – 2011)*, Roma 2011, s. 45.

¹⁷ A. Spadaro, *Pio XI: il Papa che aveva intuito la dinamica dei social network*, *Cyberteologia* z 29.11.2011, <http://www.cyberteologia.it>, (dostęp 24.03.2018); F.J.Cabasés, dz.cyt., s. 49; S. Carmignani Caridi, *Significato e portata dell'art. 11 del Trattato lateranense*, w: (red.) C.M. Giuseppe Dalla Torre, *Radio vaticana e ordinamento italiano: atti del Seminario di studi, Roma 26 aprile 2004*, Torino 2004, s. 1-16.

przedstawiciel¹⁸. Odnośnie do kobiet, to np. niemiecki narodowy socjalizm wyklucza je, gdy chodzi o sprawowanie urzędów, a komunizm widzi w nich zasadniczo pracownice i matki mające zapewnić władzy kolejnych pracowników i żołnierzy. Także w ówczesnych demokracjach władza nie jest domeną kobiet¹⁹.

W encyklice *Non abbiamo bisogno* pisał m.in., że czuje się dumny „tocząc słuszną walkę o wolność sumień”.

Gdy chodzi o zasięg sprawowania, to władza dotyczy wszystkiego, np. rzeczy nadprzyrodzonych i doczesnych, zatrudnienia i przekazu informacji. Została więc uznana za ważną i tak też przedstawiona. Nie widać ostrego rozgraniczenia na nadprzyrodzone i doczesne, duchowe i materialne: te wymiary życia są od siebie różne, jednak ściśle ze sobą powiązane. Takie podejście jest typowe dla Piusa XI i stara się on nim dzielić²⁰. Wygląda też na to, że orędzie wyróżnia podmioty władzy w sposób zbieżny względem ówczesnej sytuacji, na którą negatywnie składają się trzy wielkie kryzysy, z którymi trzeba się uporać: kryzys ekonomiczny (np. relacje bogaci – biedni), kryzys polityczno-ustrojowy (np. relacje władza – poddani; pracodawcy – pracownicy), kryzys religijny (np. brak jedności wśród chrześcijan, znaczna część świata skłania się ku ateizmowi, wierzeniom i obrzędom propagowanych przez narodowy socjalizm i będących jego zapleczem, czy swoistego kultu podmiotów sprawujących władzę, chrześcijanie często są prześladowani). Poszczególni sprawujący władzę mają specyficzne zadania i nie są samotni w ich realizacji, jednak są też zadania wspólne: władza także pod tym względem ma charakter wspólnotowy, podobnie jest w przypadku sposobów i celu jej sprawowania. Przede wszystkim Bóg i tylko On sprawuje władzę powszechną i całkowitą, dotyczącą bez ograniczeń wszystkich i wszystkiego. Władza jest też związana z innymi podmiotami, które nie są doskonałe jak Bóg. Tym podmiotom trzeba pomagać, wskazywać, co mają robić. Bóg dzieli się władzą, nie jest to jednak dar przez Niego ani podrzucony, ani porzucony, ale związany z odpowiedzialnością przed Bogiem, na którego pomoc można też wciąż liczyć. W sumie władza to uczestnictwo w troskliwej, bezinteresownej

¹⁸ Pius XI, *Nuntium...*, dz. cyt., s. 65-70.

¹⁹ W. Miształ, „*Qui arcano Dei consilio*”..., dz. cyt., s. 354.

²⁰ G. Sicard, *Le „Christ Roi” dans la pensée théologico-politique de Pie XI*, „Bulletin de Littérature Ecclesiastique” 2001 z., s. 149-166; E. Kozerska, *Państwo i społeczeństwo w poglądach Piusa XI*, Wrocław 2005, s. 65.

miłości ze strony Boga: tak przynajmniej może i powinno być²¹. Jest to jak najbardziej spójne z całym nauczaniem Piusa XI, gdzie jako podstawy krok dla poprawnego kształtowania sprawowania władzy, np. w przypadku relacji międzynarodowych, ukazywane jest przewyciężenie egoizmu, ten zaś ma różne formy, np. szowinizmu, dbania wyłącznie o swoją rasę czy grupę społeczną, braku troski o ojczyznę²².

Ważnego argumentu za aktualnością wymienionej koncepcji dostarczają słowa: „wojny rodzą się w duchu ludzkim, to w duchu ludzkim muszą więc być ustanowione narzędzia obrony pokoju”. Znajdują się one na samym początku *Konwencji dotyczącej utworzenia Organizacji Narodów Zjednoczonych dla wychowania, nauki i kultury (UNESCO)*, przyjętej 16.11.1945 r.

Bóg włada w sposób doskonały, tzn. np. ma swoje mądre plany, które realizuje, wydaje polecenia, ustanawia inne podmioty władzy i czyni to w znaczeniu, że mają one spełnić Jego wolę, dzieli się z nimi w tym celu władzą, pomaga im na różne sposoby w jej sprawowaniu, posługuje się np. Biblią, radiem, czyli komunikuje się, podobnie jak posługuje się krzyżem, czyli misterium wielkanocnym i błogosławi (jednak nie w znaczeniu np. akceptacji zła) wszystkim, całemu światu²³.

Wszelkie sprawowanie władzy przez ludzi ma dokonywać się w sprawiedliwości i miłości miłosiernej, ma przynosić pożytek, być konstruktywne. Sprawowaniu władzy ma towarzyszyć świadomość, że można liczyć na pomoc innych, w tym samego Boga, jak też że żadna władza ludzka nie jest czymś absolutnym, ale pochodzi od Boga i będzie dokładnie musiała rozliczyć się przed Bogiem. W przypadku człowieka sprawowanie władzy to bycie dłużnikiem wszystkich. Sprawując władzę należy uwzględnić specyfikę swych zadań, a bywają one odmienne jednak zarazem mają być ukierunkowane na ten sam cel, na dobro wspólne. W przypadku papieża wygląda to następująco. Jest to – we wskazanym powyżej znaczeniu, że do rzeczywistości trzeba podchodzić całościowo – przywódca religijny, który zna swe zadania. Np. występuje, naucza w imieniu samego Boga, błogosławi wszystkim w imieniu Boga, co odpowiada rządzeniu wszystkim w Jego imieniu. Zwraca się do innych, do

²¹ Pius XI, *Nuntium...*, dz. cyt., s. 65-69.

²² Z. Zieliński, *Papiestwo i papieże dwóch ostatnich wieków 1775-1978*, Warszawa 1983, s. 478.

²³ Pius XI, *Nuntium...*, dz. cyt., s. 65, 66, 69-70.

wszystkich bytów, w tym do świata nadprzyrodzonego a nawet do samego Boga, naucza m.in. korzystając z radia i Pius XI chlubi się, że jako pierwszy z papieży to czyni. Ostrzega, daje przykład do naśladowania, powołuje się na autorytet Boga, św. Piotra, św. Pawła, korzysta z pomocy współpracowników, pomaga współpracownikom wskazując, co oni mają robić, docenia wkład tych współpracowników, okazuje współpracownikom i wszystkim szacunek, życzliwość, pokazuje, że na nich liczy, że zna ich zadania. Dostrzega nie tylko katolików, ale ma na uwadze wszystkich ludzi, specyfikę ich położenia, zadania i możliwości, potrzeby, ich dobro. Szczególnie dba o Boga, chorych, cierpiących, udręczonych, zmagających się z przeciwnościami, prześladowanych przez nieprzyjaciół Boga i społeczności ludzkiej. Papież modli się za innych, błogosławi całemu światu, wspiera na inne sposoby, stara się o pomoc dla nich także ze strony innych²⁴.

Każde sprawowanie władzy ma dokonywać się w duchu sprawiedliwości i miłości miłosiernej, ma być konstruktywne. Np. bogactwo materialne to rodzaj władzy: bogaci mają postrzegać siebie jako sługi Opatrzności, rozumieć, że Bóg zdeponował u nich dobra, które oni mają rozdzielać innym. Pracodawcy mają unikać wrogiemu konkurowania i zwalczania, z innymi ma ich łączyć „braterskie i przyjacielskie przymierze”, mają zagwarantować środki do wykonywania pracy oraz kierownictwo, wymagać tylko tego, co się należy, nie odmawiać tego, co się należy, szanować porządek rzeczy i dbać o niego, troszczyć się o dobro każdego i o dobro wspólne²⁵.

Jeśli chodzi o cel sprawowania władzy, to Pius XI bardziej szczegółowo np. wskazuje, że Bóg przynosi pokój bliskim i dalekim, zaprowadza pokój na ziemi i nie tylko na ziemi, powierzył papieżowi innych, cały Kościół, cały świat, troskę o niego, dał ludziom radio, by ich słowa faktycznie mogły osiągnąć granice ziemi niosąc pomoc, dobro. Św. Paweł poleca, by świadczyć dobro wszystkim, w szczególności zaś „domownikom wiary” (Ga 6,10). Papież to pasterz, ma prowadzić Kościół, wiernych, szczególnie troszczy się o duchownych jako swych współpracowników, o wszystkich potrzebujących, o cały świat. Zadaniem duchownych jest wspomagać papieża, uczestniczyć w jego trudach, troszczyć się o powierzonych im ludzi, pełnić wolę Bożą. Sprawujący władzę mają rządzić starając się o dobro wszystkich, budować, nie zaś niszczyć. Bogaci mają siebie samych uważać za sługi występujące w imieniu Opatrzności, czyli obdarzać dobrami, które przecież w ostatecznym rozrachunku są własnością Boga, mają troszczyć się o potrzebujących. Pracodawcy mają dbać o własny zysk tak samo jak i o dobro wspólne²⁶. Jest to więc przesłanie o takim sprawowaniu władzy, które ma za cel wspólne dobro, pomyślność wszystkich. Nie

²⁴ Pius XI, *Nuntium...*, dz. cyt., s. 65-70.

²⁵ Pius XI, *Nuntium...*, dz. cyt., s. 69-70.

²⁶ Pius XI, *Nuntium...*, dz. cyt., s. 65-70.

zaś np. rządy rasy panów wykorzystujących niewolników czy też rządy jednej klasy społecznej, która ma na drodze walki zdominować dla osiągnięcia swego dobrobytu innych, czy nawet ich zniszczyć.

Zakończenie

Ważnym, gdy chodzi o kwestię aktualności przedstawionej koncepcji władzy, jest odpowiedź na pytanie odnośnie skorzystania z przesłania w okolicznościach pod niejednym względem odmiennych niż te związane z pierwszym papieskim orędziem radiowym, w tym posiadając wiedzę np. o II wojnie światowej i jej skutkach, której ludzie na przełomie lat 20. i 30. XX w. nie mieli. Szukanie odpowiedzi wiąże się z niejednym wątkiem. Np. można mówić o alternatywie dla sprawowania władzy w oparciu o koncepcję stosowania przemocy, walki składających się na społeczeństwo klas czy absolutnego, związanego z podziałem na panów i niewolników, panowania jednej rasy nad innymi. Uwzględniając to, co specyficzne i podstawowe dla orędzia, trzeba wskazać wątek duchowy, religijny, gdy chodzi o koncepcję władzy. Takie podejście nie należy do cieszących się powszechnym uznaniem, obecnie raczej nawet trzeba je zaliczyć do mało znanych. Ma też przeciwników²⁷. Ważnego argumentu za aktualnością wymienionej koncepcji dostarczają słowa: „wojny rodzą się w duchu ludzkim, to w duchu ludzkim muszą więc być ustanowione narzędzia obrony pokoju”. Znajdują się na samym początku *Konwencji dotyczącej utworzenia Organizacji Narodów Zjednoczonych dla wychowania, nauki i kultury* (UNESCO), przyjętej 16.11.1945 r. Do jej autorów i sygnatariuszy należą, przez swych przedstawicieli, m.in. rząd laickiej Francji, ateistyczny stalinowski Związek Radziecki i komunistyczny rząd sprawujący władzę w Polsce²⁸. Otóż autorzy i sygnatariusze *Konwencji* dobrze wiedzieli, m.in. z własnego doświadczenia, np. co to znaczy wojna, w *Konwencji* zaś starali się zatroszczyć o to, co zrobić, by zapewnić pokój i związane z nim dobra.

Bibliografia

- Aubert R., *Półwiecze, które przygotowało Sobór Watykański II*, w: (red.) R. Aubert i in., *Kościół*, t. 5, 1848 do czasów współczesnych, Warszawa 1985, s. 397-472.
- Cabasés F.J., *Cronistoria documentata e contestualizzata della Radio Vaticana. I primi ottanta anni dell'Emittente Pontificia (1931 - 2011)*, Roma 2011.

²⁷ Kiedy w latach 50-tych ubiegłego stulecia Pius XII wspierał partie chrześcijańsko-demokratyczne rządzące wtedy we Francji, Niemczech, Włoszech oraz w krajach Beneluksu, „udzielane z myślą o utworzeniu jedności europejskiej”, to środowiska lewicowe z niepokojem mówiły, jako o zarysowującej się w ten sposób perspektywie, o „watykańskiej Europie”: R. Aubert, dz. cyt., s. 419.

²⁸ *Konwencja dotycząca utworzenia Organizacji Narodów Zjednoczonych dla wychowania, nauki i kultury*, preambuła (Dz.U. 1947, nr 46 poz. 242). Przytoczone słowa to tłumaczenie oficjalnej wersji tego dokumentu w języku francuskim. W równorzędnej wersji angielskiej użyto słowa „minds”.

- Carmignani Caridi S., *Significato e portata dell'art. 11 del Trattato lateranense*, w: (red.) C.M. Giuseppe Dalla Torre, *Radio vaticana e ordinamento italiano: atti del Seminario di studi, Roma 26 aprile 2004*, Torino 2004, s. 1-16.
- Eisner P., *Krucjata Piusa XI przeciw Hitlerowi*, Warszawa 2014.
- Fattorini E., *Hitler, Mussolini and the Vatican: Pope Pius XI and the Speech that was never made*, Cambridge 2011.
- Goldfarb Marquis A., *Written on the Wind: The Impact of Radio during the 1930s*, „Journal of Contemporary History” 1984 z. 3, s. 385-415.
- Gołąb T., *Miasto-muralem-zdobione*, Warszawa.Gosc.pl z 0.04.2023, <https://warszawa.gosc.pl>, (dostęp 4.06.2023).
- Grunberger R., *Historia społeczna Trzeciej Rzeszy*, t. 2., Warszawa 1987.
- Gruszczyński A., *Papież, który podpisał konkordat z Hitlerem, na muralu w Warszawie*, Warszawa. Wyborcza.pl z 6.02.2023, <https://warszawa.wyborcza.pl> (dostęp 3.03.2023).
- Konwencja dotycząca utworzenia Organizacji Narodów Zjednoczonych dla wychowania, nauki i kultury* (Dz.U. 1947, nr 46 poz. 242).
- Kozerska E., *Państwo i społeczeństwo w poglądach Piusa XI*, Wrocław 2005.
- Menozi D., *La Chiesa e la guerra delle onde. A margine di una nuova ricerca sulla Radio Vaticana*, „Annali di Scienze Religiose – International Journal of Religious Scholarship”, 2019, nr 12, s. 361-371.
- Miształ W., *„Qui arcano Dei consilio”: czego można nauczyć się o mediach z 1-ego papieskiego orędzia radiowego*, w: (red.) W. Miształ, M. Radej, *90-lecie Radia Watykańskiego i system medialny Stolicy Apostolskiej. Twórcy – rozwój – misja*, Kraków 2022.
- Miształ W., *Bóg odbiorcą przekaz medialnego: mass media w świetle pierwszego papieskiego orędzia radiowego z 1931 r.*, „Kieleckie Studia Teologiczne”, 2018, nr 17, s. 133-154.
- Monticone A., *La Radio Vaticana tra fascismo e guerra 1931-1944*, w: (red.) L.P. Pedetta, *Chiesa e società dal secolo IV ai nostri giorni. Studi storici in onore del Padre Ilarino da Milano*, Roma 1979, s. 681-727.
- Perin R., *Vatican Radio and Modern Propaganda. A Case Study*, w: (red.) G. Vian, *Le pontificat romain dans l'époque contemporaine. The Papacy in the Contemporary Age*, Venezia 2018, s. 67-86.
- Pius XI, *Lettera enciclica per la Azione Cattolica „Non abbiamo bisogno”*, „Acta Apostolicae Sedis” 1931 z. 8, s. 285-312.
- Pius XI., *Nuntium radiophonicum die XII februarii MDCCCXXXI*, „Acta Apostolicae Sedis” 1931 z. 3, s. 65-70.
- Pokorna-Ignatowicz K., *Kościół w świecie mediów. Historia-dokumenty-dylematy*, Kraków 2002.
- Pollard J., *Electronic Pastors: Radio, Cinema, and Television from Pius XI to John XXIII*, w: (red.) J. Corkery, T. Worcester, *The Papacy since 1500. From Italian Prince to Universal Pastor*, Cambridge 2010, s. 182-203.
- Rom, Unterzeichnung Konkordat (20.07.1933)*, Bundesarchiv (brak daty opubl.), <https://www.bild.bundesarchiv.de> (dostęp 30.03.2023).
- Sicard G., *Le „Christ Roi” dans la pensée théologico-politique de Pie XI*, „Bulletin de Littérature Ecclésiastique” 2001 z. 2, s. 149-166.
- Sierpowski S., *Nawiązanie stosunków handlowych i dyplomatycznych między Rosją Radziecką i Włochami*, „Kwartalnik Historyczny” 1970 z. 1, s. 77-94.
- Ślucz S., *Długa droga Stalina do ugody z Hitlerem*, „Pamięć i Sprawiedliwość: biuletyn Głównej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu Instytutu Pamięci Narodowej” 2009 z. 1, s. 27-46.
- Spadaro A., *Pio XI: il Papa che aveva intuito la dinamica dei social network*, *Cyberteologia* z 29.11.2011, <http://www.cyberteologia.it> (dostęp 24.03.2018).
- Tadeusz@szmer.info, *W Warszawie odślania się mural Piusa XI, przyjaciela Mussoliniego i Hitlera*, Krab z 5.02.2023, <https://karab.in> (dostęp 3.03.2023).
- Woźny A., *Radio drogi. Papieska stacja wobec Polski stanu wojennego*, Kraków 2011.
- Zieliński Z., *Papieżstwo i papieże dwóch ostatnich wieków 1775-1978*, Warszawa 1983.

Biogram autora

Ks. prof. dr hab. Wojciech Misztal, pracownik Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, absolwent m.in. Instytutu Katolickiego w Paryżu i Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie; założyciel i kierownik Katedry Duchowości Mediów i Relacji Społecznych; członek Komisji Medioznawczej PAU; inicjator i kierownik serii wydawniczych „W społeczno-medialnej sieci” oraz „Duchowość klasztorów polskich: przekaz i komunikacja” (wyróżnienie za tę serię: Feniks 2019); jako autor, współautor, tłumacz i wydawca opublikował w Polsce i zagranicą blisko trzysta prac naukowych i popularyzatorskich; w 2014 r. i w 2018 r. nagroda rektora za wybitne osiągnięcia dydaktyczne i organizacyjne; wymieniony przez rektora UPJPII jako należący do 10 proc. nauczycieli akademickich, którzy uzyskali najwyższe wyniki w ramach oceny wydziałowej za okres 2013-2016 r.; prorektor UPJPII w latach 2010-2014 i ponownie 2014-2018.